

สุพัตรา สุภาพ (2539 : น. 85 - 90) ได้กล่าวถึงชุมชนเมืองและชุมชนชนบทไว้ดังนี้

ชุมชนเมือง

หากจะกล่าวถึงชุมชนแบบตัวเมืองแล้ว ไม่อาจจะจำกัดลงไปได้อย่างแน่ชัดว่าจะต้องมีลักษณะอย่างไรบ้าง แต่ส่วนมากมักจะแบ่งโดยการดูความหนาแน่นของประชากรต่อขนาดของพื้นที่ ซึ่งความจริงไม่จำเป็นต้องเป็นเช่นนั้นก็ได้ เช่นในเขตกสิกรรมของอินเดีย มีพื้นที่น้อย แต่ราคาสูง และคนก็อยู่กันอย่างหนาแน่น เพราะสภาพเศรษฐกิจบังคับ ซึ่งเราไม่อาจจะเรียกว่าชุมชนแบบนี้เป็นเมือง เนื่องจากมีคนมากในเขตพื้นที่เพียงเล็กน้อย ในขณะที่เดียวกันที่ค่อนข้างแห้งแล้ง กว้างใหญ่ แต่มีประชากรไม่หนาแน่น เราก็ไม่เรียกเมืองเช่นกัน..... ดังนั้น สังคมในเมืองจึงเป็นสิ่งที่จะต้องพึงผู้อื่นในหลาย ๆ ด้าน แต่สังคมในชนบทเป็นแบบพึ่งตนเองได้

สรุปได้ว่า เมืองเป็นที่ที่มีคนอยู่อย่างหนาแน่นในพื้นที่จำนวนหนึ่ง โดยต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ มีการปกครอง มีระบบสาธารณูปการดีพอประมาณ ตลอดจนมีที่ประกอบศาสนกิจ

อย่างไรก็ตามหลักการพิจารณาเรื่องเมืองในแต่ละประเทศก็ไม่เหมือนกัน เช่น อาจจะมีเพียง 1,000 คนในอาร์เจนตินา หรือ 10,000 คนในอิตาลีและสเปน.....

จะเห็นได้ว่า จำนวนประชากรและพื้นที่ย่อมจะแตกต่างกันไป และเปลี่ยนแปลงได้ตามลักษณะของเมืองหรือชุมชนที่แตกต่างกันไป หลักที่ใช้กันมากก็คือ ดูความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่ โดยพิจารณาความหนาแน่นของประชากรต่อพื้นที่และที่ตั้ง เช่น บริเวณที่มีประชากรตั้งแต่ 25,000 คนขึ้นไปเป็นตัวเมือง เป็นเขตที่มีประชากรอยู่หนาแน่น ไม่กระจายจนเกินไป หรือเมืองมักจะมีประชากรหนาแน่นเกินกว่า 100,000 คน ถึง 500,000 คน แม้จะมีที่ว่างเปล่าอยู่บ้าง แต่ถ้ารวมแล้วเมืองควรจะมีคนอยู่หนาแน่นและไม่ห่างไกลกันจนเกินไป

ชีวิตของคนในเมือง

เมืองเกือบจะเป็นศูนย์กลางของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และชีวิตในเมืองเป็นสังคมของการแข่งขัน ต้องต่อสู้ ชีวิตขึ้นอยู่กับวัตถุและเวลา ไม่เหมือนคนในชนบทที่ชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ เช่น แสงแดด ฝน อย่างไรก็ตาม พอจะสรุปลักษณะตัวเมืองได้ 7 ประการคือ

1. **การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน** สมัยก่อนชาวนาทำนาและผลิตสิ่งของที่ครอบครัวต้องกินต้องใช้ ชาวนาต้องพึ่งตนเอง การต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นจึงน้อย ส่วนคนในเมืองทำงานกับบริษัทส่วนตัว ราชการ รับจ้าง ฯลฯ จึงต้องพึ่งพาอาศัยกันทางเศรษฐกิจ กับในด้านอาหาร การกิน การก่อสร้างบ้านเรือน การผลิตเสื้อผ้า การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การขนส่งและการซื้อขายผลิตภัณฑ์ ถ้าหากส่วนใดส่วนหนึ่งเกิดหยุดชะงักลงด้วยเหตุใดก็ตาม เมืองจะประสบความยุ่งยาก การพึ่งพาอาศัยกันจึงเป็นสิ่งสำคัญ

2. **มีคนเป็นจำนวนมากและความเป็นอยู่ไม่อยู่ในเนื้อเดียวกัน** (heterogeneous) การอบรมสั่งสอนก็มีค่านิยมต่างกัน (สุพัตรา สุภาพ, 2528 : 71) เมืองเป็นที่รวมของคนต่างเชื้อชาติ ต่างวัฒนธรรม และคนในเมืองบางกลุ่มอาจจะไม่ยอมรับแนวความคิดจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง เพราะความคิดต่าง ๆ อาจจะเปลี่ยนได้ ซึ่งก็ขึ้นอยู่กับความเปลี่ยนแปลงทางสังคม แต่ในขณะเดียวกัน แม้ความคิดจะต่างกัน คนที่ต่างกลุ่ม ต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนาอาจอยู่ร่วมกันได้ เพราะมีแนวความคิดหลักเป็นมาตรฐาน เช่น ความจงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ รักประเทศ เคารพกฎหมาย เป็นต้น

3. **มีการปกครองอย่างเป็นระเบียบ** โดยมีเจ้าหน้าที่ทั้งระดับท้องถิ่น เทศบาล จังหวัด เป็นผู้ดำเนินงานไปตามกฎหมาย และกฎข้อบังคับต่าง ๆ ที่รัฐบาลมอบหมาย แต่ละคนก็ทำไปตามตำแหน่ง คนที่ตัดสินใจคือคนที่มีความรู้สูงที่สุด คนที่รองลงมาก็เป็นผู้ช่วย โดยแบ่งงานออกเป็นประเภทต่าง ๆ และให้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาเป็นคนทำ

4. **ติดต่อกันตามสถานภาพ** การอยู่ตามชนบทอยู่ในสังคมวงแคบ คนมักรู้จักคุ้นเคยกันดี ชีวิตความเป็นอยู่ก็แบบง่าย ๆ และเป็นแบบเดียวกัน (homogeneous) แต่คนในเมืองมีคนเป็นจำนวนมาก จึงไม่อาจรู้จักกันหมด มักรู้จักกันเพียงฉาบฉวยไม่ค่อยรู้จักกันลึกซึ้ง ชาวเมืองติดต่อและรู้จักกันตามสถานภาพ มากกว่ารู้จักกันเป็นการส่วนตัว เช่น คนซื้อ คนขาย คนติดต่อ คนให้บริการ คนขับรถ ตำรวจ นายจ้าง ฯลฯ เป็นการติดต่อตามหน้าที่การงานหรือไม่ก็เป็นเพราะอยู่ในครอบครัวเดียวกัน และคนในเมืองมักจะไม่เกี่ยวข้องกับเรื่องของคนอื่น อยู่แบบคล้ายตัวใครตัวมัน ต่างคนต่างอยู่ แม้บ้านจะใกล้กันก็ยังไม่ค่อยรู้จักกัน เป็นการอยู่โดดเดี่ยวท่ามกลางประชาชนที่แออัด ไม่เหมือนชาวชนบทที่รู้จักกันหมดในสังคมนั้น และมีความสัมพันธ์กันแบบเป็นการส่วนตัว

สรุปแล้วคนในเมืองจะไม่สนใจบุคคลที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับชีวิตของเขา จะติดต่อกับบุคคลที่ตนสนใจและต้องเกี่ยวข้องกับด้วย คนในเมืองจึงมีลักษณะแบบรวมกันและแยกกัน เพราะชีวิตในเมืองมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เรื่อย ๆ ตลอดจนสิ่งเข้ายวนใจก็มีมากกว่าชาวชนบท ความไม่เป็นระเบียบจึงมีมากกว่า ชาวเมืองจึงต้องขึ้นอยู่กับกฎหมาย เพื่อให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกคน การแสดงความคิดเห็นหรือวิพากษ์วิจารณ์จึงต้องอยู่ในขอบเขต

5. **ขึ้นอยู่กับเวลา** ไม่ว่าจะตื่น ทำงาน นอน หรือแม้แต่การพักผ่อน **ชาวเมืองเป็นทาสของเวลา**โดยแท้ เพราะเวลาคือสิ่งบงการชีวิต ที่จะต้องเป็นไปตามเวลาที่กำหนด ส่วนคนชนบทจะขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ทำอะไรตามธรรมชาติ

6. **มีสิ่งเข้ายวนหรือล่อใจมาก** เช่น สถานเริงรมย์ต่าง ๆ อาบ อบ นวด ภัตตาคารมีหญิงเสิร์ฟ โรงมหรสพ ฯลฯ เงินจึงเก็บได้ยาก และยังเป็นบ่อเกิดของอาชญากรประเภทต่าง ๆ

7. **มีการแข่งขันกันมาก** คนในเมืองจึงเป็นโรคประสาทมาก เมื่อเทียบกับกับชาวชนบท เพราะอยู่แบบตัวใครตัวมัน ชีวิตต้องดิ้นรนเพื่อการอยู่รอดตลอดเวลา อยู่นิ่งไม่ได้ ประสาทจึงเครียด ความกดดันทางจิตจึงมีมาก

ปัญหาของตัวเมือง

1. **มีคนแตกต่างกัน** เมืองเป็นที่รวมของคนซึ่งมาจากที่ต่าง ๆ แบบแผนของการดำรงชีวิตจึงต่างกัน เช่น ภาคใต้กินอาหารประเภทหนึ่ง นครหลวงฯ ก็กินอาหารอีกประเภทหนึ่ง หรือชาวอิสลามมีภรรยาได้ 4 คน ชาวไทยมีได้เพียง 1 คน ที่จะจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายได้

2. **ปัญหาสุขภาพ** ปัจจุบันการสาธารณสุขและยาทันสมัย ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของคนในเมืองปลอดภัยกว่าแต่ก่อน โดยเฉพาะคนที่อยู่กลางใจเมืองจะได้รับสิ่งมีพิษต่างๆ เช่น ควันจากท่อไอเสียหรือโรงงาน ทำให้อากาศเสียหรือฝุ่นละอองมาก น้ำเสีย หรือไม่ก็สุขภาพเสีย เพราะเสียงรบกวนต่าง ๆ เช่น รถ เรือ เป็นต้น

ดังนั้น จึงต้องมีกฎหมายขจัดสิ่งที่ทำความเดือดร้อนแก่ส่วนรวม เช่น ให้โรงงานกำจัดควันและน้ำเสีย โดยมีเครื่องกรองหรือทำปล่องสูง ๆ ปลอยควัน หรือห้ามรถต่าง ๆ ส่ง

เสียงรบกวน เช่น ให้รถจักรยานยนต์ หรือเรือหางยาวลดเสียงลง ปัญหาสุขภาพที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ปริมาณน้ำที่ใช้เพื่อให้พอแก่ความต้องการ สาเหตุที่น้ำเสียก็คือการใช้ชักล้าง เสื้อผ้า (David, 1969 : 278 - 280) และสิ่งต่าง ๆ เพราะการชักเสื้อผ้าล้างสิ่งของทำให้น้ำสกปรก ยิ่งขึ้น ซึ่งก็ต้องหาทางระบายไปในที่อื่น ถ้าหากระบายลงสู่น้ำก็ยิ่งจะทำให้น้ำเสียยิ่งขึ้น

3. **ปัญหาน้ำกินน้ำใช้** โดยเฉพาะ**น้ำประปา** เป็นปัญหาใหญ่มาก เพราะถ้าชาวเมืองขาดน้ำประปาก็ไม่อาจจะอยู่ได้ เพราะส่วนใหญ่เป็นบ้านที่ไม่ได้อยู่ใกล้แม่น้ำลำคลอง **ชีวิตของคนในเมืองขึ้นอยู่กับน้ำประปา** ถ้าไม่มีน้ำประปาหรือมีไม่พอก็จะทำให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาด้วย คือการขุดน้ำบาดาลขึ้นมาใช้จนแผ่นดินทรุด หรือไม่มีน้ำดื่มหรือใช้ เช่น อาบน้ำ ชักผ้า ประกอบธุรกิจ โดยเฉพาะโรงพยาบาล ถ้าขาดน้ำจะทำให้คนเจ็บป่วยได้รับความลำบาก ไทยเรามักจะประสบปัญหาเรื่องน้ำประปาไม่พอใช้ ซึ่งทำให้คนหงุดหงิด สกปรก และสุขภาพจิตเสียได้ง่าย

4. **ปัญหาการจราจร** ยิ่งเมืองขยายออกไปเท่าไร มีการขนส่งสะดวกสบาย ผู้คนก็จะอพยพออกไปตั้งบ้านเรือนห่างไกลจากตัวเมือง มีการสร้างซูเปอร์ไฮเวย์เชื่อมระหว่างเมืองหนึ่งไปยังอีกเมืองหนึ่ง ทำให้การคมนาคมรวดเร็ว แต่ปัญหาที่ประสบคือ ถนนในเมืองขยายออกไม่ได้เพราะติดอาคาร คนส่วนมากจึงพบว่าใช้เท้าเดินจะไปได้เร็วกว่ารถในที่บางแห่ง ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ ที่จอดรถ ในทางปฏิบัติหลายแห่งมีที่จอดรถไม่เพียงพอ เป็นต้น

5. **ปัญหาเศรษฐกิจ** คนในเมืองส่วนใหญ่มีสิ่งเย้ายวนใจ เช่น สถานเริงรมย์ต่างๆ ไนต์คลับ อาบอบนวด บาร์ คอฟฟี่ช็อป ฯลฯ โอกาสที่จะใช้จ่ายเงินอย่างฟุ่มเฟือยจึงมีมากตลอดจนแต่ละคนก็ต้องพึ่งพาอาศัยกัน เช่น ในด้านอาหาร เสื้อผ้า ที่อยู่อาศัย ฯลฯ เงินจึงเป็นสิ่งจำเป็นและมักจะหมดไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะในชนบทชั้นกลางและชนชั้นต่ำ ส่วนชาวชนบทสิ่งเย้ายวนใจมีน้อยหรือแทบไม่มีเลย เศรษฐกิจก็พึ่งพาตนเองได้ ค่าครองชีพก็ถูก เช่น มีข้าวกิน มีอาหารจากพืชไร่ที่ปลูก หรือหาปลาจากบ่อ เป็นต้น ชาวชนบทจึงไม่ค่อยได้ใช้จ่ายเงิน โอกาสที่จะเก็บเงินจึงมีมากถ้านาดีและมีที่ดินของตัวเองหรือผลิตพืชผลได้ดี

6. **การปกครอง** การปกครองจะมีประสิทธิภาพ ถ้าหากได้คนดี ที่สำคัญคือนายกเทศมนตรีและผู้ว่าราชการจังหวัดจะต้องดูแลให้ทั่วถึง และพยายามขจัดอุปสรรคนานาประการ

7. **การไม่ประสานงานกัน** จะเห็นได้ว่าปัญหาต่าง ๆ เช่น คมนาคม อากาศ น้ำสกปรก น้ำประปาไม่พอ ตามเมืองและชานเมืองก็ยังคงแก้ไม่ได้ผลหรือได้ผลน้อย ซึ่งอาจจะเป็นเพราะทำงานซ้อนกัน งานไม่ประสานกัน หรือไม่ก็ต่างคนต่างไม่ยอมรับว่าเป็นหน้าที่ของตน เป็นการปิดสว่ให้พ้นตัว

8. **ชุมชนแออัด** เป็นปัญหาที่เมืองต้องประสบเสมอ ไม่ว่าจะเมืองใหญ่หรือเมืองเล็ก เพราะเป็นถิ่นที่อยู่ของบุคคลที่มีรายได้และมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำ หรือรายได้ไม่แน่นอน ครอบครัวก็มีสมาชิกมากเมื่อเทียบกับสภาพตัวบ้าน จึงเป็นแหล่งที่อยู่อย่างแออัดและขาดสุขลักษณะ เป็นแหล่งก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมาย เช่น สุขภาพเสื่อมโทรม เด็กกระทำผิดสุรา โสเภณี ฯลฯ

9. **สุขภาพจิต** ในเมืองมีการแข่งขันกันมาก มีการขัดแย้งในบทบาทและความก้าวหน้า ตลอดจนมีปัจจัยต่าง ๆ ที่ผลักดันให้คนต่อสู้ คนในเมืองสุขภาพจิตจึงเสื่อม เช่น ในสหรัฐอเมริกา รัฐแมสซาชูเซตส์กลางศตวรรษที่ 19 เทียบกับศตวรรษปัจจุบัน มีคนเป็นโรคจิตสูงขึ้น ส่วนใหญ่ก็เป็นกับคนที่มีอายุเกินกว่า 50 ปี และอายุต่ำกว่านั้นมีน้อย (Bossard, 1938 : 602)

ปัญหาของชาวชนบท

ชนบทเป็นที่รวมของคนจำนวนน้อย มีความสัมพันธ์แบบส่วนตัว รู้จักกันดี มีค่านิยม แบบของความประเพณีและความเชื่อคล้าย ๆ กัน ส่วนใหญ่ชีวิตขึ้นอยู่กับ

1. **ธรรมชาติ** คนในเมืองมีสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย เช่น มีน้ำประปา ไฟฟ้า เครื่องปรับอากาศ ถนน การทำงานก็ทำในสำนักงาน ส่วนชาวชนบทชีวิตขึ้นอยู่กับธรรมชาติ ซึ่งถ้าปีใดดินฟ้าอากาศดี ผลผลิตก็มาก ชาวชนบทก็มีโอกาสซื้อหาสิ่งที่ตนต้องการได้ แต่ถ้าปีใดฝนไม่ตก ผลผลิตน้อย ชาวนา ก็จะทุกข์ยาก อาจจะเป็นหนี้สิน และเป็นการทำให้ทุนรอนในปีต่อ ๆ ไปลดน้อยลง (Horton, 1965 : 600)

2. **มาตรฐานการครองชีพต่ำ** ชาวชนบทมีมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำกว่าในเมือง เพราะมีชีวิตอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่มีสิ่งฟุ้งเฟ้อล่อใจ อุปกรณ์ช่วยอำนวยความสะดวกสบาย อาหารการกินก็ไม่ต้องการคุณภาพอะไรมาก มีข้าว กะปิ น้ำปลา ก็พออยู่ได้ ไม่จำเป็นต้องกินหมู กินไก่ เนื้อ ตลอดจนเสื้อผ้าก็พอคุ้มแดดคุ้มฝน ไม่ต้องหรูหราอะไรก็พออยู่ได้

3. **ความเฉื่อยชา มีมาก** เพราะชีวิตไม่มีการแข่งขันเหมือนคนในเมือง มีความมั่นคงในแง่ของการมีกินมีใช้ ไม่ได้รับวัฒนธรรมหรือสิ่งยั่วยวนใจที่ทำให้เกิดความกระตือรือร้นหรือความฟุ้งเฟ้อ ที่จะนำมาซึ่งความอยากหรือความละโมภ คนในชนบทจึงเป็นโรคประสาทน้อยมากเพราะมีการต่อสู้แข่งขันน้อย แต่ความเฉื่อยชามีผลเสียในแง่ทำให้ขาดความกระตือรือร้นและมีชีวิตอยู่ไปวัน ๆ ไม่ค่อยมีความคิดริเริ่มหรือกระตือรือร้นในการสร้างฐานะให้ดีขึ้น

4. **ความเจริญหยุดอยู่กับที่หรือไปได้ช้ามาก** เพราะชาวชนบทไปเน้นเรื่องการทำตัวให้เข้ากับธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อม ซึ่งหมายรวมถึงตัวบุคคลอื่น มีความเกรงอกเกรงใจกันพยายามหลีกเลี่ยงการขัดแย้ง **การปฏิบัติต่อกันก็ยึดถือหลักขนบธรรมเนียมประเพณีแต่หนักหลังเป็นหลัก** วิทยาการใหม่ ๆ จึงแทรกซึมเข้าไปได้ยาก

5. **งานขาดประสิทธิภาพ** เพราะทำงานโดยยึดถือหลักอะลุ่มอล่วยผ่อนปรนกัน ไม่เข้มงวดจริงจังต่อการควบคุมความประพฤติของบุคคล ไม่ค่อยเป็นไปตามระเบียบที่แน่นอน ยืดหยุ่นในการปฏิบัติตามกฎ ไม่ค่อยจริงจังกับชีวิต บางครั้งการทำงานจึงเป็นไปตามอำเภอใจ

Dunham ได้แบ่งประเภทของชุมชนออกเป็น 4 ประเภทคือ

1. แบ่งตามจำนวนประชากร
2. แบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ
3. แบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ
4. แบ่งตามลักษณะพิเศษของประชากร

1. แบ่งตามจำนวนประชากร

การแบ่งชุมชนตามจำนวนประชากร เป็นการแบ่งตามขนาดของชุมชน โดยถือเอาจำนวนประชากรในชุมชนเป็นเกณฑ์ Karlin ได้แบ่งชุมชนไว้ดังนี้

1. Hamlet ได้แก่ ชุมชนที่มีประชากรต่ำกว่า 1,000 คน
2. Village ได้แก่ ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 1,000 - 2,500 คน
3. Town ได้แก่ ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 2,500 - 25,000 คน
4. City ได้แก่ ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 25,000 - 100,000 คน
5. Large City ได้แก่ ชุมชนที่มีประชากรตั้งแต่ 100,000 - 1,000,000 คน

ประเทศไทยแบ่งชุมชนออกเป็น หมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด และภาค มีนครหลวงซึ่งนับเป็นมหานครอยู่แห่งเดียว

2. แบ่งตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

Olson ได้แบ่งชุมชนตามพื้นฐานทางเศรษฐกิจ ดังนี้

1. ชุมชนหัตถกรรม หมายถึง ชุมชนที่มีการจ้างแรงงานในการหัตถกรรม 50% ขึ้นไป หรือมากกว่าการจ้างชนิดอื่น
2. ชุมชนอุตสาหกรรม มีการทำอุตสาหกรรมนำหน้ากว่าการค้าขายของปลีกกว่า 50% หรือมากกว่าชนิดอื่น
3. ชุมชนขนส่ง หมายถึง การจ้างจำนวนขายส่งอย่างน้อย 25% หรือมีมากกว่าชนิดอื่น
4. ชุมชนขายปลีก ชุมชนศูนย์กลางการศึกษา ชุมชนศูนย์กลางการปกครอง ชุมชนเหมืองแร่ ชุมชนพักผ่อนหย่อนใจหรือตากอากาศ

3. แบ่งตามความสัมพันธ์กับหน่วยงานของรัฐ

ท้องที่ที่รัฐกำหนดไว้ให้การปกครองในเขตนั้นต่างจากเขตอื่นๆ ซึ่งอยู่ในนครเดียวกัน เช่น ในนครนิวยอร์กมีหน่วยงานต่างๆ ไม่ได้ขึ้นอยู่กับนครหลวง อยู่ในความปกครองของตนเองของนิวยอร์ก

4. แบ่งตามลักษณะพิเศษของประชากร

ชุมชนที่ประชากรอาศัยอยู่มีลักษณะพิเศษ เช่น เป็นฮาลิม นิคมต่าง ๆ ชาวเขา เผ่าต่าง ๆ ไชนาทาวน์ พาหุรัด บ้านแขก บ้านญวน

(พัฒน์ สุจันงค์, 2537 : น. 402 - 403)

1.4 ลักษณะของชุมชนไทย

ถ้าพิจารณาในแง่ของวัฒนธรรม สังคมไทยมีวัฒนธรรมที่เก่าแก่สืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน วัฒนธรรมไทยเป็นวัฒนธรรมที่ไม่เข้มงวดกวดขันดังเช่นวัฒนธรรมของชาติอื่น ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะลักษณะนิสัยของคนไทยมีลักษณะอันเป็นพื้นฐานเดิมอยู่แล้วก็ได้ ประกอบกับ

สังคมกำลังเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว แต่วิถีชีวิตของคนไทยที่ยึดมั่นอยู่กับวัฒนธรรมเดิมเกิดการขัดแย้งกันระหว่างสังคมเก่ากับสังคมใหม่ ทำให้ภาพพจน์และวัฒนธรรมไทยค่อย ๆ เสื่อมลงซึ่งบังเกิดผลกระทบกระเทือนต่อสังคมไทยด้วย ลักษณะสังคมไทยจะปรากฏการกระจายตัวของประชาชนอยู่ในชนบทมากกว่าในเมือง

จอห์น เอฟ. เอมบริ ได้กล่าวถึงสังคมไทยว่า “คนไทยนั้นขาดความสม่ำเสมอขาดระเบียบวินัยด้วยตั้งใจ ไม่ชอบทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเห็นได้ชัด เปรียบเทียบกับญี่ปุ่นประเทศไทยขาดระเบียบและขาดวินัย เปรียบเทียบคนอเมริกากับคนไทยไม่เคยรพกฎเกณฑ์ของฝ่ายบริหาร และไม่มีความสำนึกในเรื่องเวลาแบบสังคมอุตสาหกรรม”

ไพฑูริย์ เครือแก้ว ได้กล่าวถึงสังคมไทยว่า “ลักษณะของสังคมไทยเป็นแบบสังคมชนบท สิ่งที่เราจะมองเห็นได้ง่าย ๆ เช่น ความสัมพันธ์ประจำวันกับคนอื่น ๆ มักจะทำสิ่งต่าง ๆ ไปตามความรู้สึกและตามประเพณี ไม่ได้ตั้งรากฐานความสัมพันธ์ไปตามเหตุผลและไม่มีการพิจารณาเหตุผลที่ควรจะเป็น เราจะสังเกตเห็นคนไทยนิยมรู้จักกันเป็นสองข้าง คือ เป็นกันเองนิยมสนใจในเรื่องคนอื่นที่มีได้เกี่ยวข้องและเป็นประโยชน์แก่ตนเอง มีการจับกลุ่มพวกเขาพวกเขาและซุบซิบนินทา เอาใจใส่ในเรื่องส่วนตัวของคนอื่นกันอยู่เสมอ”

ศุภนิศย์ วัฒนธาดา ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับลักษณะของสังคมไทย ดังนี้

1. ใจแคบต่อการแสดงความคิดเห็นและเหตุผล
2. ใจกว้างต่อการอิจจาริษา
3. ใจเย็นต่อการทำมาหากินและการทำงาน
4. ใจเฉื่อยต่อสิ่งเร้าและความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
5. ใจฟุ่มเฟือยต่อสิ่งที่ไม่จำเป็น
6. ใจลำเอียงขาดเที่ยงธรรม
7. ใจหนักไม่ทุกขีรอน
8. ใจโลเล ขาดหลักการ
9. ใจซื่อมือสกปรก
10. ใจบุญให้ทาน

ไพบูลย์ ขางเรียน ได้กล่าวถึงลักษณะทั่วไปของสังคมไทยว่า “ลักษณะสังคมไทย มีลักษณะเป็นระบบชนชั้น อันสืบเนื่องมาจากระบบศักดินา โดยถือเอาเกียรติหรือฐานะของสังคมไทยเป็นเครื่องวัด เช่น วงศ์ตระกูล ความมั่งคั่ง หรือฐานะทางการศึกษา เป็นต้น ลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมชนบท กล่าวคือ ครอบครัวมีขนาดใหญ่ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวเป็นไปตามความรู้สึกหรือขนบธรรมเนียมประเพณี สภาพชีวิตความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ ไม่มีพิธีตรองและยุ่งยาก สลับซับซ้อนอะไรนัก แต่เป็นสังคมที่มีจิตใจอบอุ่นอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ซึ่งกันและกันเสมอ และในประการสุดท้าย ลักษณะสังคมไทยเป็นสังคมเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศประกอบอาชีพทางการเกษตร เช่น ทำนา ทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ นอกจากนี้ในด้านคุณค่าของสังคมไทย ยังนิยมยกย่องเงิน ยกย่องอำนาจ ยกย่องความเป็นอาวุโส และนิยมยกย่องความเป็นเจ้าคนนายคน”

เฟรบ ดับบลิว ริกส์ (Freb W. Riggs) ได้อธิบายลักษณะสังคมไทยว่า “เป็นสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลง (Transitional Society) กล่าวคือ สังคมไทยเป็นสังคมที่กำลังจะเปลี่ยนแปลงจากระบบสังคมเก่า (Traditional Society) หรือระบบสังคมเกษตรกรรม (Agraria) ไปสู่ระบบสังคมใหม่ (Modern Society) หรือระบบสังคมอุตสาหกรรม (Industrial) และผลของการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้จะทำให้บทบาทของสถาบันทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปด้วย ทำให้เกิดผลกระทบกระเทือนอย่างสำคัญต่อพฤติกรรมทางการเมืองและการบริหาร”

อัจฉรา โพธิยานนท์ (2539 : 45 - 51) ได้กล่าวถึงลักษณะของสังคมไทยว่า โดยทั่วไปสังคมไทยมีลักษณะ ดังนี้

1. มีโครงสร้างแบบหลวม ๆ

สุพัตรา สุภาพ (2531 : 17) ได้ให้ความหมายของคำ “โครงสร้างแบบหลวม ๆ” (loosely - structured social system) ว่าเป็นสังคมที่มีการเลือกปฏิบัติในเรื่องเดียวกัน ต่างกันได้หรือปฏิบัติตามที่ตนพอใจ ไม่จำเป็นต้องคงเส้นคงวาแบบเดียวกันเสมอไป มีความยืดหยุ่นไม่ยึดกฎเกณฑ์ตายตัว ขาดระเบียบวินัย ชอบทำตามใจตัวเองซึ่งมักเห็นแก่ตัวเป็นใหญ่

สังคมไทยมีลักษณะที่โน้มเอียงในทางที่กล่าวมานี้ ข้อดีก็ในเรื่องของการประนีประนอม หรือประสานประโยชน์ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้ง ผู้ผิดไม่อาจถูกลงโทษแต่อาจถูกนิทาว่าร้ายแล้วเจียบหายไป

2. ยึดขนบธรรมเนียมประเพณี

คนไทยมีความโน้มเอียงของการยึดขนบธรรมเนียมประเพณีเดิมเป็นหลัก ไม่ค่อยยอมรับความคิดใหม่ แต่จะทำอย่างที่เคยทำหรือทำตามที่ตัวเองพอใจ โดยเฉพาะในชนบทที่อยู่ห่างไกลความเปลี่ยนแปลงจึงเกิดขึ้นน้อย ยกเว้นในเมืองที่มีการเปลี่ยนแปลงมากขึ้น ขนบธรรมเนียม ประเพณีเป็นที่ยึดน้อยลง

3. เป็นสังคมเกษตรกรรม

ประเทศไทยเป็นประเทศที่ตั้งอยู่ในโซนร้อน อุณหภูมิของอากาศสูงเกือบตลอดปี อยู่ในเขตรมฤตุม พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบ ที่ราบสูงและภูเขา เหมาะแก่การเพาะปลูก คนไทยส่วนใหญ่จึงเป็นเกษตรกรมาแต่โบราณ ครอบครัวชาวนาจึงเป็นโครงสร้างพื้นฐานของสังคมไทย มีการรวมกลุ่มกันเพื่อกิจกรรมการทำนาด้วยความสมัครใจและไม่เป็นทางการ ผสมด้วยคณะสงฆ์ และข้าราชการทั้งหมดอยู่ภายใต้การปกครองในระบบสมบูรณาญาสิทธิราช มีพระมหากษัตริย์เป็นที่เคารพสักการะและเป็นผู้นำผู้ปกครองมาแต่โบราณ แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองไปเป็นระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขแล้วก็ตาม ความรู้สึกผูกพันลึกซึ้งยังอยู่ในองค์พระมหากษัตริย์และศาสนาอยู่เช่นเดิม

4. โครงสร้างของชนชั้น

ทั้งโดยการนิยมในทรัพย์สินสมบัติ สถานภาพทางสังคม เกียรติ อำนาจ ความดี นิยมในเงินตรา ยกย่องความเป็นเจ้าคนนายคน ยึดบุคคลเป็นหลัก ยกย่องผู้อาวุโส ยอมรับมากกว่ายอมรับถูก รวมทั้งความสำคัญระหว่างญาติพี่น้องลดน้อยลง จะผูกพันเฉพาะผู้ที่ใกล้ชิด เพราะชีวิตมีการแข่งขันหรือเร้นแค้นมากกว่าแต่ก่อน และ/หรือด้วยเหตุอื่น ๆ ที่แบ่งแยกสังคมออกเป็นชนชั้นต่างๆ (สุพัตรา สุภาพ, 2531 : 32 - 35) การจัดระดับชนชั้นของสังคมไทยจึงมิได้เกิดจากสาเหตุใดสาเหตุหนึ่ง เพราะมีปัจจัยทั้งทางเศรษฐกิจและสังคมต่าง ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องคือ

1) วงศ์ตระกูล เป็นสิ่งที่ได้มาโดยกำเนิด เช่น เป็นพระบรมวงศานุวงศ์ หรือ เป็นสิ่งที่ได้มาโดยความสามารถ เช่น เป็นขุนนาง ขุน หลวง พระยา

2) ตำแหน่งทางการเมือง ผู้มีอำนาจทางการเมืองสูง จะมีอำนาจและได้รับการยกย่อง เช่น นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี ผู้แทนราษฎร ฯลฯ

3) ตำแหน่งทางราชการ เป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ มีเหรียญตรา เช่น ปลัด-กระทรวง ผู้ว่าราชการจังหวัด นายพล เป็นต้น

4) อำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง รวมทั้งของรัฐและเอกชน ที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจและการเมือง เช่น พ่อค้าคหบดี นักหนังสือพิมพ์ หัวหน้ากรรมการ

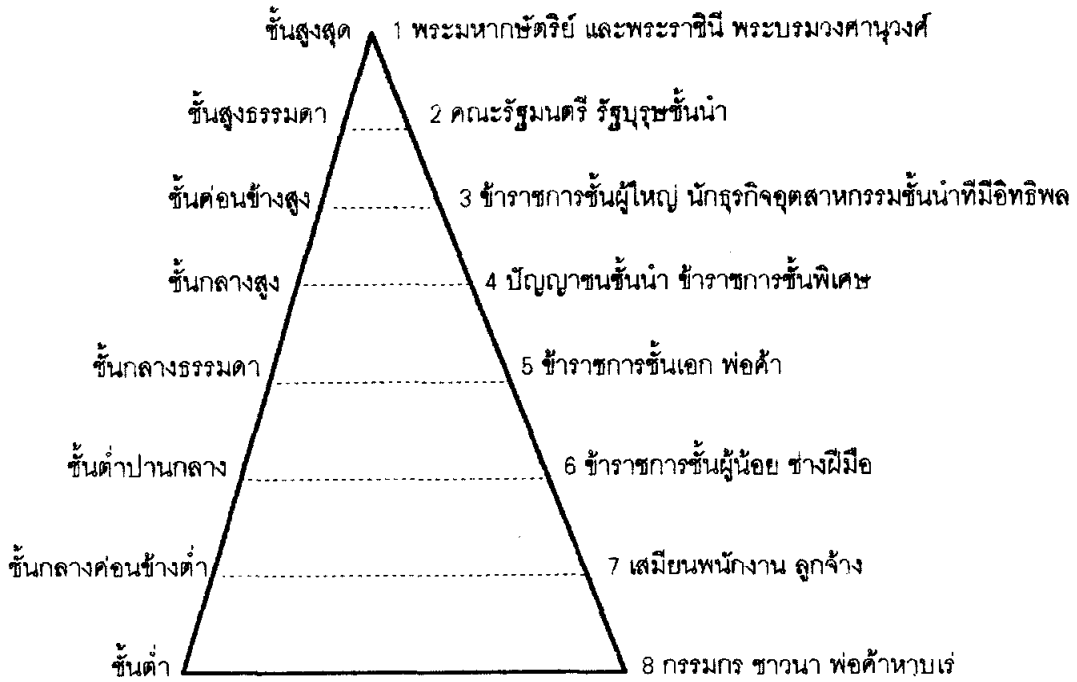
5) ความมั่งคั่ง ผู้มีทรัพย์สินเงินทองมาก มักจะได้รับการยกย่องอยู่ในระดับสูง ความมั่งคั่งจึงกลายเป็นสัญลักษณ์ของความสำเร็จและได้รับเกียรติในสังคม

6) ระดับการศึกษา ผู้ที่ได้รับการศึกษาสูงมักจะได้รับยกย่อง ยิ่งการศึกษาสูงเท่าไร ยิ่งจะได้รับการยกย่องมากขึ้นเท่านั้น แม้แต่การทำงาน คนมีการศึกษาสูง ย่อมได้ตำแหน่งหน้าที่การงานดีกว่าคนที่มีการศึกษาต่ำ

7) อาชีพ ปกติคนที่มีอาชีพเป็นที่ยกย่องจะได้รับสถานภาพสูงในสังคม เช่น นักการเมือง นักการทูต ครู อาจารย์ นักกฎหมาย แพทย์ ทหาร ตำรวจ ฯลฯ ส่วนผู้มีอาชีพใช้แรงงาน ช่างฟิต ช่างทาสี กรรมกรแบกหาม จะไม่ได้รับการยกย่อง

(สุพตรา สุภาพ, 2531 : 24 - 35 อ้างจาก นิพนธ์ คันทะเสวี, 2512 : 44 - 45)

แผนภูมิชั้นในสังคมไทย

ชั้นสูงสุด มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีนาถ ร่องลงมา มีเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง เช่น พระบรมวงศ์เธอ

ชั้นสูง ประกอบด้วย นายกรัฐมนตรี บุคคลชั้นรัฐมนตรีทั้งหลาย องคมนตรี และ รัฐบุรุษผู้มีชื่อ

ชั้นค่อนข้างสูง ประกอบด้วย บุคคลชั้นปลัดกระทรวง นายพล อธิบดี อธิการบดี ของมหาวิทยาลัย ผู้นำทางการค้าและเศรษฐกิจ

ชั้นกลางสูง ประกอบด้วย ปัญญาชนชั้นนำ ข้าราชการชั้นพิเศษ ผู้อำนวยการกอง หรือสำนักงาน อาจารย์ผู้ใหญ่ของสถาบันชั้นมหาวิทยาลัย ครู อาจารย์อื่นที่มีคุณวุฒิสูงและมีชื่อเสียง นักธุรกิจชั้นนำ บรรณาธิการหนังสือพิมพ์ นักเขียนผู้มีชื่อ นักวิชาการ นายแพทย์ชั้นนำ

ชั้นกลางธรรมดา ประกอบด้วย ข้าราชการชั้นเอกธรรมดาและชั้นโท พ่อค้า ปัญญาชน ชั้นรอง ผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นปริญญาตรีและโทในประเทศหรือจากต่างประเทศ ทนายความ นายแพทย์ นักธุรกิจชั้นรอง ครูอาจารย์ทั่วไป

ชั้นกลางค่อนข้างต่ำ ประกอบด้วย ข้าราชการชั้นตรี นักธุรกิจ บุคคลผู้ที่พ่อกินพอกิน การศึกษาไม่สูงนัก รวบรวม 8 หรือ มศ 5 หรืออย่างน้อยก็อาชีวศึกษาชั้นสูง หรือ อนุปริญญา ช่างกล หรือช่างเครื่องยนต์

ชั้นต่ำปานกลาง ได้แก่ เสมียน พนักงานอันดับต่ำในวงราชการ องค์การอุตสาหกรรม ลูกจ้างชั้นสูง ช่างฝีมือ เช่น ช่างไม้ ช่างเหล็ก ช่างปูน ช่างทาสี

ชั้นต่ำ ได้แก่ กรรมกรหาเข้ากินค่า ผู้ไม่มีฝีมือ (unskilled labours) ที่ใช้แต่กำลังแรง ขาวนาที่ปลูกพืช หรือเลี้ยงสัตว์บางอย่างในปริมาณน้อยพอกินพอใช้ในครอบครัว แม่ค้าหาบเร่ หรือตามแผงลอย

5. มีความกระจุกกระจาย

พฤติกรรมของสังคมไทย มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 4 ประการ ที่เป็นผลให้สังคมมีความกระจุกกระจายไม่สามารถรวมพลังกันทำอะไรได้เป็นกลุ่มก้อน คือ

1) **อาชีพของประชาชน** ความแตกต่างของประชาชนในด้านอาชีพมีอยู่มาก ประชาชนในเมืองหลวงของไทยมีอาชีพแตกต่างกัน เช่นเดียวกับประเทศต่าง ๆ แต่จุดที่แตกต่างกับประเทศมหาอำนาจต่าง ๆ คือ ในเมืองมีบุคคลที่มีความชำนาญงานพิเศษมากกว่าบุคคลในชนบทและเมืองเล็กๆ จำนวนกรรมกรที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมมีมากจนจำนวนไม่สมดุลกับจำนวนประชากร ผิดกับประชาชนที่อาศัยอยู่ในชนบทจะไม่มีการกร แต่มีชาวนา ชาวไร่ซึ่งไม่มีสิทธิ์ในที่ดินที่ตนทำกิน ส่วนใหญ่กรรมสิทธิ์ที่ดินตกแก่นายทุนที่อยู่ในเมือง ประเทศชาติจึงจมอยู่ในสภาวะเศรษฐกิจที่ตกอยู่ในกำมือของคนกลุ่มน้อย

2) **ระบบการบริหารและลักษณะการบริหารของสังคมไทย** เป็นระบบรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลางเป็นส่วนใหญ่ การบริหารและการปกครองเน้นอยู่ในระบบเมืองมากกว่าระบบชนบท ตำแหน่งงานใหญ่ ๆ ในด้านการบริหารและการปกครองจะตกอยู่กับกลุ่มคนหนึ่งที่มีชีวิตอยู่แต่ภายในเมือง และดำเนินการสั่งการออกไปยังจุดต่าง ๆ การบริหารและการปกครองขาดการมีอำนาจอย่างแท้จริง แม้ว่าจะมีตำแหน่งผู้ปกครองหมู่บ้าน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน กำนันก็ตาม บุคคลเหล่านี้ก็มีได้เป็นตัวจักรสำคัญในการปกครอง หรือบริหารการปกครองในเขตความ

รับผิดชอบของตน ตำแหน่งงานต่าง ๆ ของสังคมไทยมิได้มีการเปลี่ยนแปลงคือ เงินเดือนที่อาจเพิ่มขึ้นโดยที่ไม่ต้องทำงานอะไรให้ก้าวหน้าในหน้าที่การงานของตนในแต่ละปี

3) **การอพยพของคนชนบทเข้าสู่เมือง** สังคมไทยจะตกอยู่ในภาวะวิกฤต เพราะมีประชาชนจากชนบทได้หลั่งไหลเข้ามาสู่ในตัวเมือง โดยเฉพาะในกรุงเทพฯ ก่อให้เกิดสภาพสังคมพิกัดในเมืองหลวง และเกิดปัญหาไร้แรงงานในชนบท โดยเฉพาะแรงงานคนหนุ่มสาวที่เป็นวัยกำลังงานที่สำคัญ ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าเป็นเพราะการศึกษาภาคบังคับมิได้แสดงให้เห็นว่าได้เตรียมคนเพื่อการปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้นๆ บุคคลที่อพยพเข้ามาในเมืองก็มิได้ตำแหน่งสูงกว่า ทั้งยังเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจ การปกครอง และอื่น ๆ อีกหลายประการ ทั้งนี้เพราะบุคคลอพยพเหล่านี้ส่วนใหญ่มาจากบุคคลที่มีการศึกษาดำ ซึ่งได้ค่าแรงถูกเมื่ออยู่ในชนบทอยู่แล้ว และมาได้เพิ่มค่าแรงเพิ่มขึ้นเล็กน้อยเมื่อเข้ามาอยู่ในเมือง แต่รายจ่ายสูงกว่าในชนบทหลายเท่า ปัญหาเศรษฐกิจส่วนใหญ่จึงเกิดขึ้นกับผู้อพยพเหล่านี้

4) **ความแตกต่างในอัตราการเกิด** อัตราการเกิดเป็นที่น่ากลัว อันตรายเป็นอย่างยิ่งต่อพื้นที่ของประเทศและต่อภาวะทางเศรษฐกิจ การอาชีพและการศึกษา เป็นที่น่าสังเกตว่า สังคมคนเมืองได้มีการชะลอการเกิด และมีการคุมกำเนิดอย่างดี ทำให้จำนวนประชากรลดลงบ้าง แต่คนในชนบทกลับคุมกำเนิดไม่ค่อยได้ผล จำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้น และต้องไปหางานทำในเมือง

5) **วัฒนธรรมไทย** ลักษณะของวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่ได้มาจากการเรียนรู้และขบวนการเรียนรู้เกิดจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม มรดกตกทอดทางสังคม วัฒนธรรมเป็นผลของการถ่ายทอดจากการเรียนรู้ดังกล่าวแล้ว และเครื่องมือที่ใช้ในขบวนการดังกล่าวคือ การสื่อสารโดยใช้สัญลักษณ์หรือภาษา ซึ่งมีส่วนช่วยในการถ่ายทอดวัฒนธรรมจึงเป็น “มรดกของสังคม”

วัฒนธรรมหลักของไทยหรือวัฒนธรรมที่เป็นวัฒนธรรมประจำชาติ ซึ่งได้รับการทำนุบำรุงส่งเสริมให้ดำรงอยู่คู่ชาติไทย เพื่อเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของคนในชาติและเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติไทย มีอยู่ 10 อย่างคือ

1. **พุทธศาสนา** ซึ่งเป็นศาสนาประจำชาติ และเป็นรากฐานของขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยมาตั้งแต่โบราณกาลจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
2. **พระมหากษัตริย์** เป็นสถาบันที่มีคู่ชาติไทยมาแต่เริ่มมีชาติไทย พระมหากษัตริย์ เป็นหลักชัยของบ้านเมือง เป็นศูนย์รวมจิตใจและพลังของคนในชาติทั้งชาติ
3. **อักษรไทย** เริ่มมีใช้มาตั้งแต่ พ.ศ. 1826 ในสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช และได้รับการปรับปรุงสืบทอดมาจนปัจจุบัน นับเป็นเครื่องมือใช้สำหรับสืบทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นหลัง และแสดงถึงความเป็นเอกราชและเอกลักษณ์ของไทยในการมีภาษาใช้ของเราเอง
4. **ภาษาไทย** มีภาษาและตัวอักษรของตนเองมาเป็นเวลาช้านาน เป็นสิ่งที่สร้างความภูมิใจ และควรรักษาไว้เป็นวัฒนธรรมหลักของชาติสืบไป โดยการใช้ให้ถูกต้อง เช่น พูดยให้ถูก เขียนให้ถูก เป็นต้น
5. **ประเพณีไทย** ประเพณีไทยเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตและจิตใจของคนไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันว่า มีความเป็นมาและเป็นอยู่กันอย่างไร ประเพณีไทยส่วนใหญ่มาจากพุทธศาสนา และมีคติแฝงไว้เกือบทั้งสิ้น เช่น ประเพณีการเกิด การตาย การตั้งชื่อ การแต่งงาน การบวชนาค
6. **จรรยา มารยาทของไทย** ซึ่งมีลักษณะสุภาพอ่อนช้อย ละมุนละม้าย รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสังคมได้ดี รู้จักอ่อนน้อมถ่อมตน เช่น การกราบไหว้ การทำความเคารพ บุคคลระดับต่าง ๆ การพูดที่ถูกต้องตามกาลเทศะแก่บุคคลระดับต่าง ๆ
7. **จิตใจของคนไทย** ความเป็นคนโอบอ้อมอารี มีความกตัญญูกตเวที ฯลฯ ซึ่งได้รับอิทธิพลจากพุทธศาสนา ดังกล่าวมาแล้ว
8. **ศิลปกรรมของไทย** ซึ่งแสดงถึงความอ่อนช้อยละเอียดงดงาม ไม่แพ้ของอารยประเทศ เช่น นาฏศิลป์ ดนตรี เพลง และจิตรกรรมต่าง ๆ เป็นต้น
9. **สถาปัตยกรรมไทย** ซึ่งมีความสง่างามไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าชาติอื่น เช่น ปราสาท ราชวัง วัดวาอาราม ถือเป็นศิลปสูงส่งของชาติที่ควรช่วยกันทำนุบำรุง

10. **วรรณคดีไทย** ซึ่งเป็นเครื่องแสดงถึงความเจริญทางจิตใจ ความรู้สึกทางอารมณ์และแสดงออกมาเป็นตัวหนังสือ ก่อให้เกิดความสะเทือนใจ มีความรู้สึกในทางดีงาม และแฝงไว้ด้วยคติสอนใจ นับเป็นวัฒนธรรมไทยอีกชิ้นหนึ่งที่ควรหวงแหน และช่วยกันทำนุบำรุงรักษาไว้

6. การศึกษาไทย

การศึกษาไทยเริ่มพัฒนาอย่างมีแผน นับแต่ พ.ศ. 2441 อันเป็นปีเริ่มมีแผนการศึกษาแห่งชาติ (สมัยนั้นเรียกว่า โครงการศึกษา) ฉบับแรก และได้มีการเปลี่ยนแปลงเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันอยู่ในช่วงของแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2540 - 2544 การศึกษาไทยมีพัฒนาการมาโดยลำดับ

ความมุ่งหมายของการศึกษาทุกแผนการศึกษากว่าถึงคือ มุ่งให้บุคคลมีความรู้และความสามารถในการประกอบอาชีพเป็นหลัก สำหรับโครงการศึกษา พ.ศ. 2441 จะเน้นที่การผลิตบุคคลเข้ารับราชการ ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นอยู่ในช่วงการปฏิรูประเบียบบริหารราชการแผ่นดิน ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องผลิตบุคคลเพื่อเข้าทำงานในกระทรวงต่างๆ ที่ตั้งขึ้น ในระยะต่อมาปรากฏว่าค่านิยมของการส่งบุตรหลานเข้าเรียนหนังสือเพื่อหวังเข้ารับราชการมีสูงขึ้น จนตำแหน่งทางราชการไม่เพียงพอที่จะรับผู้ที่จบการศึกษา ดังนั้นความมุ่งหมายของการศึกษาจึงเปลี่ยนไปเป็นการศึกษาเพื่อให้มีงานทำ ซึ่งความคิดนี้เริ่มปรากฏมาตั้งแต่แผนการศึกษา พ.ศ. 2452 เป็นต้นมา และปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในแผนการศึกษาระยะต่อมา

ความมุ่งหมายที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ การศึกษาเพื่อให้พลเมืองมีความรู้หรือที่เรียกว่า การศึกษาเพื่อทวยราษฎร์ เป็นความมุ่งหมายที่ต้องการให้พลเมืองในชาติทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาให้สามารถอ่านออกเขียนได้ แนวความคิดนี้เริ่มมีมาตั้งแต่แผนการศึกษา พ.ศ. 2450 และปรากฏชัดเจนยิ่งขึ้นในแผนการศึกษา พ.ศ. 2464 ซึ่งในปีเดียวกันนี้ก็ได้มีพระราชบัญญัติประถมศึกษาขึ้นเป็นครั้งแรก และเป็นที่น่าสังเกตว่าตั้งแต่แผนการศึกษา พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา ได้มีความมุ่งหมายเป็นลายลักษณ์อักษร และระบุถึงจริยศึกษาไว้ โดยมุ่งให้พลเมืองได้รับการศึกษาทางด้านพุทธศึกษา พลศึกษา และจริยศึกษา และมาเพิ่มหัตถศึกษาอีกด้านหนึ่งในแผนการศึกษาของชาติ พ.ศ. 2494

ต่อมาภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 แผนการศึกษาทุกแผนมีความมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งคือ ความมุ่งหมายเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองที่ดี มีประสิทธิภาพภายใต้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ดังนั้นการศึกษาจะต้องสร้างพลเมืองให้เป็นผู้มีความเลื่อมใสและศรัทธาในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตย เพื่อร่วมกันสร้างสรรค์สังคมให้มีความสงบและอยู่ร่วมกันโดยสันติวิธีตามวิถีการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ซิรวัดมณี นิจนตร (2528 : 10 - 15) ได้กล่าวถึงลักษณะของชุมชนไทย พอสรุปได้ว่าชุมชนไทยแบ่งตามลักษณะการปกครองซึ่งแบ่งลักษณะการบริหารเป็น 3 ส่วนคือ ส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น การบริหารราชการส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรมต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบทั่วไปไม่เฉพาะเจาะจงกับท้องที่หนึ่งท้องที่ใด การบริหารราชการส่วนภูมิภาคก็จะเกี่ยวข้องกับจังหวัด อำเภอ ไปจนถึงตำบลและหมู่บ้าน สำหรับการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นก็ได้แก่ สุขาภิบาล เทศบาล องค์การบริหารส่วนจังหวัด ฯลฯ

การจัดตั้งชุมชนตามลักษณะการปกครองของไทย ส่วนมากจะแบ่งตามจำนวนพลเมืองที่อาศัยอยู่ในชุมชนนั้น พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พ.ศ. 2457 ได้กำหนดให้จัดตั้งท้องที่ต่าง ๆ ดังนี้

1. หมู่บ้าน ได้แก่ ท้องที่ที่มีคนอยู่รวมกัน ประมาณ 200 คน มีบ้านเรือนไม่น้อยกว่า 5 หลังคาเรือน

2. ตำบล ได้แก่ ท้องที่ที่รวมเอาหมู่บ้าน ประมาณ 20 หมู่บ้านขึ้นไป มีราษฎรตั้งแต่ 2,000 คนขึ้นไป

3. อำเภอ ได้แก่ ตำบลหลาย ๆ ตำบลรวมกัน มีราษฎรไม่ต่ำกว่า 10,000 คน

นอกจากนี้ยังจัดให้มีจังหวัด ซึ่งประกอบด้วยอำเภอหลาย ๆ อำเภอ การแบ่งเขตจังหวัดจะใช้เกณฑ์ 3 ประการคือ การคมนาคม การปกครอง และเศรษฐกิจ

ท้องที่ที่มีความเจริญพอสมควร จะจัดตั้งเป็นเขตเทศบาลตามพระราชบัญญัติเทศบาล พ.ศ. 2496 ซึ่งแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

1. เทศบาลนคร มีราษฎรตั้งแต่ 50,000 คนขึ้นไป ความหนาแน่นของประชากรเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร
2. เทศบาลเมือง มีราษฎรตั้งแต่ 10,000 คน ความหนาแน่นของประชากรไม่ต่ำกว่า 3,000 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ท้องที่ที่ตั้งเป็นเทศบาลเมืองส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในตัวจังหวัด (ศาลากลางจังหวัด) หรืออำเภอ โดยท้องที่นั้นต้องมีรายได้พอที่จะเสียค่าใช้จ่ายของเทศบาล ตามที่กฎหมายกำหนดไว้
3. เทศบาลตำบล ได้แก่ ชุมชนที่รัฐเห็นสมควรยกขึ้นเป็นเทศบาลโดยพิจารณาจากสภาพความเจริญของท้องที่ และรายได้ที่ได้รับ ไม่คำนึงถึงจำนวนพลเมืองและความหนาแน่นของพลเมือง แต่ขึ้นอยู่กับการศึกษาของกระทรวงมหาดไทย

สุขาภิบาล จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติ พ.ศ. 2495 ท้องที่ที่มีคนอยู่มากแต่ยังไม่ถึงขั้นที่จะจัดตั้งเป็นเทศบาล สุขาภิบาลจะมีเนื้อที่ราว 1 - 4 ตารางกิโลเมตร มีร้านค้า ประมาณ 100 ห้องเป็นอย่างน้อย มีราษฎรราว 1,500 คน

ชุมชนไทยที่เป็นเขตเทศบาล สุขาภิบาล อำเภอ หรือจังหวัด มีลักษณะเป็นชุมชนซึ่งมีอยู่ไม่เกินร้อยละ 20 ของทั้งหมด อีกร้อยละ 80 เป็นชุมชนชนบท มีลักษณะเป็นหมู่บ้านขนาดย่อม ตั้งถิ่นฐานตามสภาพภูมิศาสตร์ เช่น ริมแม่น้ำลำคลอง ทุ่งกว้าง ที่ราบเชิงเขา หรือตามเส้นทางคมนาคม..... ชุมชนไทยส่วนใหญ่ยังเป็นชุมชนชนบท ราษฎรยากจน มีรายได้ต่ำ สุขภาพอนามัยไม่ดี ด้อยการศึกษา และไม่ค่อยได้รับการบริการด้านต่าง ๆ จากรัฐบาลอย่างพอเพียง

1.5 ภาระหน้าที่ของชุมชน

เมื่อกลุ่มคนมาอยู่รวมกันเป็นชุมชน มีการทำกิจกรรมร่วมกัน จำเป็นต้องมีการจัดระเบียบ บริการต่าง ๆ ของชุมชนให้เหมาะสมกับความต้องการของชุมชนเพื่อให้เขาเหล่านั้นอยู่ในชุมชนอย่างมีความสุข

การจัดระเบียบ บริการ และสวัสดิการต่าง ๆ ในชุมชน เป็นภาระหน้าที่ของทุกคนในชุมชนนั้น ไม่ใช่หน้าที่ของรัฐฝ่ายเดียว ชุมชนต้องมีส่วนร่วมรับผิดชอบที่จะจัดให้มีบริการขึ้นอย่าง

มีสัดส่วนและกลมกลืนกับความต้องการในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข และสามารถพัฒนาตนเองตามขีดความสามารถของชุมชน (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2524 : น. 23)

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2524 : 23 - 30) ได้เสนอแนวความคิดเรื่องภารกิจหน้าที่ของชุมชนเป็นสองแนว คือ

- ภารกิจหน้าที่ของชุมชนในทรรศนะของนักสังคมวิทยาชนบท
- ภารกิจหน้าที่ของชุมชนในทรรศนะของนักสังคมมานุษยวิทยา

แนวความคิดของนักสังคมวิทยาชนบท

Charles Hoffer ศาสตราจารย์ทางสังคมวิทยาชนบทแห่งมหาวิทยาลัยมิชิแกนสเตต ได้สรุปภารกิจหน้าที่ของชุมชนในชนบทโดยทั่วไปว่า หากจะให้คนในชุมชนอยู่อย่างมีความสุข และจรรโลงไว้ซึ่งความเป็นชุมชนที่เจริญเติบโตได้นั้น ทุกชุมชนควรจะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกและบริการสำหรับสมาชิกในชุมชนดังต่อไปนี้

1. บริการขั้นต้นสำหรับสมาชิกใน primary services บริการขั้นต้น หมายถึงสิ่งที่สมาชิกของชุมชนทุกวัยจะต้องใช้ และบริการขั้นต้นนี้เองที่จะทำให้สมาชิกมีความสุข สามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขเข้าใจซึ่งกันและกัน และสามารถถ่ายทอดวัฒนธรรมชนบทธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นสืบทอดกันไป ตัวอย่างของบริการขั้นต้นที่เห็นได้ชัดคือ สถานีอนามัยหรือสถานพยาบาล เมื่อสมาชิกในชุมชนเจ็บไข้ได้ป่วยหรือมีการให้กำเนิดแก่สมาชิกใหม่ก็ต้องอาศัยบริการอนามัย

ถัดมาคือโรงเรียนที่จะให้การศึกษาอบรมสั่งสอนวิชาความรู้แก่สมาชิกที่เกิดมาใหม่ การให้การศึกษาในความหมายของการบริการนี้มีได้หมายเฉพาะการอ่านออกเขียนได้ จะต้องมีความรู้เพื่อการประกอบอาชีพให้อยู่รอดในชุมชน การให้การศึกษาแก่สมาชิกของหมู่บ้านไทยยังคงทำแต่ในรูปการอ่านออกเขียนได้เสียมากกว่า ส่วนการศึกษาเกี่ยวกับการประกอบอาชีพดูจะยังไม่มีใครทำกันจริงจังนัก โดยเฉพาะการศึกษาภาคบังคับ

บริการถัดมาที่นับว่าสำคัญ คือ สถาบันทางศาสนา ในหมู่บ้านชนบทไทยส่วนใหญ่หมายถึง วัดในศาสนาพุทธ ความหมายของสถาบันศาสนาที่กว้างหมายถึงความเชื่อถือ ขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน คำสั่งสอนในศาสนา สถาบันศาสนาเปรียบเสมือน

มาตรการควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชน ในชุมชนชนบทไทยจะเห็นอิทธิพลของศาสนาอยู่มากทีเดียว และดูเหมือนจะเป็นบริการที่มีเกือบครบถ้วนทุกหมู่บ้านในชนบทไทย

2. ชุมชนจะต้องจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นสำหรับสมาชิก (essential facilities) สิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นนี้ย่อมแล้วแต่ประเภทของชุมชน และความเจริญมากน้อยของชุมชน แต่โดยสรุปแล้วควรจะต้องมีสิ่งต่อไปนี้คือ ถนนภายในชุมชน และถนนติดต่อชุมชนภายนอก น้ำกินและน้ำใช้เพื่อการประกอบอาชีพ ไฟฟ้า สถานที่พักผ่อนหย่อนใจและสนามกีฬา ถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับหมู่บ้านในชนบทไทยแล้ว ในปัจจุบันดูเหมือนจะยังวกลงอยู่กับเรื่องน้ำกินน้ำใช้ที่มีไม่เพียงพอทุกฤดูกาล ถนนติดต่อทั้งภายในและภายนอกหมู่บ้าน บางหมู่บ้านมีพร้อมแล้วเรื่องน้ำและถนน กำลังต้องการไฟฟ้า และบางแห่งการจัดให้มีน้ำกินน้ำใช้ยังไม่พอเพียง ก็โตดมาจัดให้มีไฟฟ้าใช้ก็มี

3. ชุมชนจะต้องจัดให้มีหน่วยการปกครองท้องถิ่น (local administration) หน่วยการปกครองท้องถิ่นจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดระเบียบชุมชน เป็นตัวแทนของสมาชิกชุมชนที่จะตัดสินใจในการกระทำหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน ถ้าเป็นชุมชนสมัยก่อนก็เหมือนหัวหน้าเผ่าหรือหัวหน้าหมู่บ้านที่ชาวบ้านให้การเคารพนับถือ

4. ชุมชนจะต้องจัดให้มีการรักษาคู่ครองสวัสดิภาพของสมาชิกทั้งทรัพย์สินและร่างกาย (social controls) ความสงบสุขของชุมชนทางสวัสดิภาพ ทรัพย์สินและร่างกาย ถ้ามองในชุมชนที่เจริญมาแล้วก็คือ การจัดให้มีตำรวจเป็นผู้ให้การคุ้มครอง แต่ในหมู่บ้านชนบทไทยผู้ให้ความคุ้มครองเรื่องเหล่านี้อาจเป็นชาวบ้านในหมู่บ้านนั่นเอง จัดให้มีเวรยามคอยป้องกัน ระวังภัย สัตว์เลี้ยง ในบริเวณหมู่บ้านบางแห่งใช้ชายฉกรรจ์ในหมู่บ้านเป็นผู้ช่วยกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ปัจจุบันนี้มีการคุกคามทางการเมือง บางหมู่บ้านจัดให้มีอาสาสมัครชาติแดน นอกจากการปกป้องรักษาทรัพย์สินของชาวบ้านแล้วยังทำการต่อสู้ป้องกันการบุกรุกของบุคคลที่เข้ามาคุกคามและก่อให้เกิดการปั่นป่วนภายในหมู่บ้านที่เราเรียกว่า ผู้ก่อการร้าย ในบางท้องที่มีพลเมือง ตำรวจ และทหารที่ทำหน้าที่เป็นชุดคุ้มครองอาศัยอยู่ภายในหมู่บ้าน แต่ฝ่ายป้องกันที่มีประโยชน์ต่อ

ชุมชนยิ่งขึ้นคือ หน่วยป้องกันที่ชุมชนจัดตั้งกันขึ้นมาเอง ส่วนจะทำได้เพียงไรนั้นขึ้นอยู่กับความเข้มแข็งของผู้นำในหมู่บ้าน

แนวความคิดของนักสังคมมานุษยวิทยา

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ ได้วิเคราะห์ข้อเขียนของศาสตราจารย์ Bennett และ Melferd ที่เขียนไว้ในหนังสือ Social Life จะให้เข้ากับสถานการณ์ในชุมชนไทยเป็นข้อ ๆ ดังนี้ (Bennett, J., 1952 : 44 - 59)

1. ทุกชุมชนจะต้องดำรงไว้ซึ่งภาระหน้าที่ทางสรีรวิทยาของสมาชิกภายในชุมชน (biological function) สมาชิกภายในชุมชนที่เกิดมาแทนสมาชิกที่ตายจากไปจะต้องได้รับการเลี้ยงดูเอาใจใส่ในเรื่องปัจจัยทั้งสี่คือ อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย การรักษาโรคภัยไข้เจ็บ นอกจากนี้เป็นภาระของครอบครัวแล้ว ชุมชนต้องมีหน้าที่คอยให้ความช่วยเหลือสนับสนุนจัดบริการเรื่องเหล่านี้ให้แก่สมาชิกในชุมชน นักการศึกษาได้อธิบายต่อไปว่า การจัดบริการในด้านนี้รวมไปถึงการรักษาคุ้มครองสวัสดิภาพของสมาชิกและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในรูปวัตถุสิ่งก่อสร้างที่จะนำมาเพื่อสนับสนุนปัจจัย 4 ดังกล่าวด้วย พิจารณาให้ดีก็คือการรวมบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกบางอย่างภายในชุมชนนั่นเอง แต่แทนที่จะพูดถึงสิ่งแวดล้อมก่อน กลับพูดถึงความต้องการทางสรีรวิทยาของสมาชิกในชุมชนเป็นจุดเริ่มต้นในการอธิบาย

2. ทุกชุมชนจะต้องจัดให้มีบริการทางเศรษฐกิจ และบริการอื่น ๆ เพื่อสมาชิก (economical services function) ภาระหน้าที่ในข้อนี้ได้พยายามอธิบายถึง ความต้องการของสมาชิกในชุมชนในด้านเศรษฐกิจ รวมตลอดถึงบริการอื่น ๆ ทางด้านเศรษฐกิจ หมายถึง ด้านการตลาด การให้ความรู้ในรูปการฝึกอบรมให้สมาชิกมีความสามารถในการประกอบอาชีพที่ตนถนัด ภายในชุมชนควรจะจัดให้มีการแบ่งผลผลิตตามสัดส่วนความเสมอภาคพอสมควรระหว่างสมาชิกในชุมชนทุกชุมชน ควรจะต้องมีการแบ่งการใช้แรงงานให้ถูกต้องตามวัยและอายุของสมาชิกในชุมชน แบ่งแยกตามความถนัดและวัยที่เหมาะสมเพื่อให้ได้ผลผลิตอย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

3. ภารกิจหน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ของชุมชน (production of new members) นักการศึกษาได้อธิบายถึงภาระหน้าที่ของชุมชนในเรื่องนี้ เป็นการเตือนให้ระวังว่า บางชุมชน

ไม่สนใจต่ออัตราการเกิดของคนในชุมชน ไม่มีการวางแผนครอบครัว การเกิดเป็นเรื่องของธรรมชาติไม่ควรจะป้องกัน หากมีสมาชิกเกิดมาใหม่จนชุมชนไม่สามารถให้บริการและเลี้ยงดูให้เป็นผู้มีคุณภาพ ชุมชนย่อมประสบกับปัญหาสุดคนน่านับ ชุมชนเหล่านี้มักเป็นชุมชนที่อยู่ในประเทศที่กำลังพัฒนา

4. ทุกชุมชนจะต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษในขบวนการให้การศึกษา การปลูกฝังสมาชิกของชุมชนให้อยู่ในแนวทางที่ชุมชนต้องการ (socialization of new members) คำอธิบายในภาระหน้าที่ของชุมชนได้เคยอธิบายไว้แล้วมากมาย แต่กล่าวโดยสรุปก็คือ ทุกชุมชนต้องตั้งความหวังในเรื่องความเจริญก้าวหน้าอยู่ที่สมาชิกรุ่นใหม่ ๆ ของชุมชน จะต้องระมัดระวังและมีการวางแผนในการศึกษาอบรมปลูกฝังชนรุ่นหลัง และจะต้องเริ่มวางระบบตั้งแต่ครอบครัว เพื่อนเล่นในโรงเรียน เลยอดออกมาถึงสังคมการทำงานที่ตนมีอาชีพในวงการทำงาน

5. ทุกชุมชนจะต้องมีภาระหน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน จัดให้มีสวัสดิการแก่สมาชิกในชุมชน (maintenance of order) นอกจากจะจัดในรูปของขนบธรรมเนียมประเพณีแล้ว ยังหมายรวมถึงข้อกำหนดกฎหมายที่อาจจัดทำขึ้นเพื่อใช้ภายในชุมชนเอง ในด้านการรักษาความสงบเรียบร้อยและการป้องกันในด้านสวัสดิภาพทางร่างกายและทรัพย์สินของสมาชิกในชุมชน อาจจัดตั้งกองอาสาสมัครภายในชุมชนเป็นผู้รับผิดชอบ ในบางชุมชนใช้ผู้ที่เคยผ่านศึกสงครามหรือผู้ที่ปลดเกษียณอายุราชการมาประจำอยู่ในชุมชนร่วมกับเยาวชนของชุมชน

6. ทุกชุมชนต้องมีภาระหน้าที่ในการสร้างสรรค์ ปลูกฝังคุณค่าของสมาชิกภายในชุมชนให้เกิดความภาคภูมิใจที่เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน (meaning and motivation) การที่ชุมชนจะคงอยู่ถาวรได้นั้น สมาชิกภายในชุมชนต้องมีความภูมิใจและรู้จักคุณค่าของตนที่เกิดมาในชุมชนนั้น เรื่องนี้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดที่จะเป็นข้อผูกพันจิตใจของคนในชุมชน และยังเป็นสิ่งแสดงถึงการเอาใจใส่ต่อคนทุกรุ่นทุกวัยที่อยู่ในชุมชน ฉะนั้น ในชุมชนควรจะมีการจัดพิธีการในโอกาสต่าง ๆ ที่จะเป็นการส่งเสริมให้คนในชุมชนเกิดทัศนคติที่ดีต่อชุมชน และเกิดศรัทธาในชุมชนของตน เช่น จัดให้มีงานวันเด็ก งานวันแม่ วันครู การแจกประกาศนียบัตร การประกวดบทความ ตลอดจนพิธีการอื่น การรับรางวัล สิ่งเหล่านี้ล้วนแต่เป็นการสร้างคุณค่าของชีวิต และเป็นการทำให้เห็นความสำคัญของคนวัยต่าง ๆ และเท่ากับเป็นการกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน

พิมพ์พรรณ เทพสุเมธานนท์ (2532 : 30 - 31) ได้สรุปภารกิจหน้าที่ของชุมชนไว้ดังนี้

1. จัดบริการขั้นต้นสำหรับสมาชิกในชุมชน บริการดังกล่าวเป็นสิ่งที่มีความจำเป็น และสมาชิกทุกคนต้องใช้ เช่น การจัดให้มีสถานพยาบาลหรือสถานอนามัยในชุมชนนั้น ๆ เมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย สมาชิกในชุมชนก็ต้องมาใช้บริการดังกล่าว

โรงเรียนก็เป็นบริการขั้นต้นสำหรับสมาชิกในชุมชน เป็นสถานที่ให้การศึกษา ส่งสอนวิชาความรู้และอบรมสมาชิกที่เกิดใหม่ ให้นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพเพื่อความอยู่รอดในชุมชน

บริการถัดมาที่นับว่าสำคัญคือ สถาบันทางศาสนา ในหมู่บ้านชนบทไทย ส่วนใหญ่หมายถึง วัดในพุทธศาสนา ความหมายของสถาบันศาสนากว้าง ๆ หมายรวมถึงความเชื่อถือขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน คำสั่งสอนในศาสนา สถาบันศาสนา เปรียบเสมือน มาตรการควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขภายในชุมชน ในชุมชนชนบทไทยจะเห็นอิทธิพลของศาสนาอยู่มากทีเดียว และดูเหมือนจะเป็นบริการที่มีเกือบครบถ้วนทุกหมู่บ้านในชนบทไทย (ไพรัตน์ เดชะรินทร์, 2524 : 24)

2. การจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นแก่สมาชิกในชุมชน เช่น

- ก. มีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ
- ข. มีถนนภายในชุมชน และถนนติดต่อกับชุมชนภายนอก
- ค. มีไฟฟ้า
- ง. สนามกีฬา สนามเด็กเล่น
- จ. สวนสาธารณะ
- ฉ. การรักษาความสะอาด (กวาด และเก็บขยะ)

ฯลฯ

3. จัดให้มีตัวแทนของสมาชิกชุมชน ในการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน เช่น การคัดเลือกคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นตัวแทนของสมาชิกในชุมชน เมื่อเกิดปัญหาขึ้นในชุมชนคณะกรรมการดังกล่าวจะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยหรือแก้ไขปัญหา นั้น ๆ

4. การรักษาคู่มครองความปลอดภัย และสวัสดิภาพของสมาชิกในด้านร่างกาย และทรัพย์สิน อาจทำได้โดยการที่คณะกรรมการหมู่บ้านรวบรวมเงินจากสมาชิกในชุมชนเพื่อนำไปจ้างยามรักษาการ หรือจัดให้มีตำรวจเป็นผู้ให้การคุ้มครอง

5. สร้างความเป็นปึกแผ่นและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายในชุมชน โดยจัดให้มีพิธีการในโอกาสต่าง ๆ เช่น งานทำบุญปีใหม่ งานสงกรานต์ งานลอยกระทง เป็นต้น ทั้งนี้ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน

สรุปได้ว่า ภาระหน้าที่ที่จำเป็นจะต้องมีในชุมชนทุกแห่ง มีดังนี้

1. หน้าที่ในการจัดหาสมาชิกใหม่แก่ชุมชน โดยวิธีการสืบพันธุ์ตามธรรมชาติ ได้จากสถาบันครอบครัว หรืออาจได้จากการที่คนจากชุมชนอื่นโยกย้ายมา ทำให้ชุมชนมีอายุยาวนานขึ้น

2. หน้าที่ในการจัดบริการขั้นต้น สำหรับสมาชิกในชุมชน เพื่อสนองความต้องการขั้นพื้นฐานของคนในชุมชน บริการดังกล่าวได้แก่

- การจัดให้มีสถานพยาบาลหรือสถานอนามัยในชุมชน
- มีโรงเรียน ให้การศึกษาและอบรมแก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกเป็นคนดีและมีความรู้ สามารถนำไปใช้ในการประกอบอาชีพ
- จัดให้มีสถาบันทางศาสนา เป็นสถาบันที่มีส่วนทำให้สมาชิกในชุมชนมีความประพฤติดี สามารถอยู่ร่วมกันด้วยความสงบสุข

3. หน้าที่ในการจัดให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกเบื้องต้นแก่ชุมชน ได้แก่

- มีน้ำดื่ม น้ำใช้เพียงพอ
- มีถนนภายในชุมชน และถนนติดต่อกับชุมชนอื่น
- มีไฟฟ้าใช้อย่างทั่วถึง
- มีสนามกีฬา สนามเด็กเล่น
- มีสวนสาธารณะ
- มีหน่วยงานรักษาความสะอาด

4. หน้าที่ในการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในชุมชน เพื่อให้สมาชิกอยู่อย่างปลอดภัยทั้งร่างกายและทรัพย์สิน อาจทำได้โดยการติดต่อให้มีตำรวจเป็นผู้ให้ความคุ้มครอง หรือโดยการรวบรวมเงินจากสมาชิกเพื่อนำไปจ้างยามรักษาการ เป็นต้น

5. หน้าที่ในการสร้างความเป็นปึกแผ่นและความสามัคคีในชุมชน โดยจัดให้มีกิจกรรมหรือพิธีการในโอกาสต่างๆ เช่น งานปีใหม่ งานสงกรานต์ หรือจัดให้มีการแข่งขันกีฬา เป็นต้น ทำให้สมาชิกในชุมชนมีทัศนคติที่ดีต่อชุมชน